

Клименюк Н. В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи, Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна,

Пашкова І. І.,
бакалавр із соціальної роботи факультету педагогіки та психології, Миколаївський
національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

ТВОРЧИСТЬ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕНСІОНЕРІВ В УМОВАХ «УНІВЕРСИТЕТУ ТРЕТЬОГО ВІКУ» В ПРОЦЕСІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто та проаналізовано засоби підтримки соціальної активності пенсіонерів в умовах освітнього центру «університет третього віку». Запропоновано основні види та техніки для оптимізації цього процесу.

Ключові слова: творча активність; соціальна активність; пенсіонери; «університет третього віку»; неформальна освіта.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Наприкінці ХХ ст. демографічна ситуація кардинально змінилася: вікова структура населення більшості країн світу, у тому числі й в українському суспільстві, характеризується малою чисельністю дітей, осіб молодого та зрілого віку, натомість високою чисельністю осіб старших вікових груп. Проблема соціальної роботи з людьми похилого віку на сьогодні знаходиться в центрі уваги, оскільки ця категорія людей не відчуває моральної підтримки, вони є ніби відокремленими в сучасному суспільстві від повноцінного життя.

Мета новостворених «університетів третього віку» полягає в тому, щоб підтримати сили людей похилого віку, які вони втратили упродовж праці, підвищити освітній рівень пенсіонерів, активізувати їхні творчі здібності, інтереси, схильності, психологічні сили та соціальну активність. Сучасні дослідники в галузі соціальної роботи, такі як Т. В. Семигіна, І. І. Мигович, І. М. Грига, Л. Погребна, вивчають проблеми людей похилого віку. Недослідженими в роботі з людьми похилого віку залишаються такі аспекти, як творча активність життєдіяльності пенсіонерів та оптимізація діяльності освітніх закладів для людей похилого віку. Отже, проблема підвищення соціальної активності пенсіонерів в умовах «університету третього віку» є неповністю дослідженою та розкритою, оскільки «університет третього віку» є інноваційною формою роботи з пенсіонерами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У ХХІ ст. особливо різко простежується тенденція зростання кількості пенсіонерів. За даним Державного комітету статистики, кількість пенсіонерів у 2011 р. збільшилась на 16,9 тис. осіб, у 2012 р., порівняно з попереднім періодом, кількість пенсіонерів зростає

на 82,5 тис. осіб. Показники кількості пенсіонерів у розрахунку на 1 000 населення становили у 2010 р. 299 осіб, у 2011 р. – 300 осіб, а вже у 2012 р. – 303 особи [2].

На сучасному етапі не втратила своєї важливості проблема соціальної активності пенсіонерів. Сучасний психолог С. Ю. Головін визначає поняття «пенсійний вік» як установленний законодавством вік. Слугує однією з умов для призначення пенсії за віком. У 2004 р. населення світу досягло близько 6,2 млрд людей, а вік кожного десятого землянина досягнув 60 років і більше. За прогнозами ООН, до 2025 р. населення світу зросте, порівняно з 1950 р., у три рази, а чисельність людей літнього віку – у шість разів, тоді як кількість людей старше 80 років збільшиться в десять разів [1].

Науковець у галузі соціальної роботи І. М. Грига трактує поняття «творча активність» як властивість особистості, що виявляється в діяльності та спілкуванні як організаційності, творчості, новизна. Творчій активності відповідає особливий характер суб'єкта, котрий передбачає, що для неї вирішальним мотивом трудової діяльності в похилому віці стає самооцінка, де знання й досвід, уява й адаптивність, гнучкість мислення стають економічно значущими в оцінці особистісних своїх потенційних можливостей, будучи необхідною умовою й чинником саморозвитку й самореалізації індивіда [8].

У похилому віці, до чинників творчого прояву особистості літніх людей відносимо знаходження оптимальних можливостей реалізації життєвих завдань віку; досягнення високого ступеня особистісної адаптивності, рефлексії, прагнення до самодетермінації та самовдосконалення; розкриття індивідуальності, стимулювання особистісної та творчої активності, де внутрішніми психологічними чинниками є збере-

женість особистісного творчо-активного ресурсу, адаптація й рефлексія [8].

Сучасний психолог С. Ю. Головін визначає поняття «креативність» як творчу, новаторську діяльність; новітній термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей що входять у структуру обдарованості в ролі незалежного фактора». Як синонім, у культурологічному словнику-довіднику З. В. Гіптерс наведено поняття «креативність», яка складається з таких аспектів, як допитливість, уява, складність та схильність до ризику [2]. Отже, з усього вищенаведеного можна зробити висновки, що діяльність людини – це свідомо творча активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Сучасні дослідники соціальної роботи Т. В. Семігіна, І. І. Мигович, І. М. Грига вважають, що «університет третього віку» – це інноваційний проект, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання упродовж всього життя. Сучасні вчені передбачають, що велике значення в забезпеченні активного ставлення до життя після виходу на пенсію мають «університети третього віку», які поступово розвиваються в Україні. Наприклад, майже у кожній області та районі України є «університети третього віку», які знаходяться при територіальних центрах соціального обслуговування або при вищих навчальних закладах.

Одним із яскравих прикладів такої роботи є кафедра соціальної роботи Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, на базі якої вже декілька років функціонує громадська організація «Освітній центр «Університет третього віку». Зазначений центр включає організацію просвітницьких та навчальних курсів із різних напрямів, творчих майстерень, тренінгових занять, навчання за різними програмами та використання культурно-дозвіллевих форм творчої діяльності. Це нові в Україні форми роботи з людьми похилого віку. «Студентами» (далі – слухачі) є люди похилого віку, які мають пенсійне посвідчення. В університеті людина похилого віку має можливість отримати нові знання та вміння, відчувати себе корисною суспільству, продемонструвати свої таланти, познайомитися з новими цікавими людьми [9].

Формулювання мети статті. Дослідити можливість творчої праці як засобу підтримки соціальної активності слухачів «університету третього віку» в умовах неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення соціальної активності в пенсіонерів виявляється в діяльності та спілкуванні, організаційності, творчості, новизні. Варто урізноманітнювати спосіб життя людей похилого віку в сучасному суспільстві, найкращим засобом для цього є творча праця.

Гурток творчої праці, який діє при освітньому центрі «Університет третього віку» використовує чимало засобів для розвитку творчості та креативності своїх відвідувачів. Одним із таких засобів є техніка «канзаші», яка найбільше зацікавила й набула популярності серед пенсіонерів які відвідують

зазначений гурток. Техніка «канзаші» є однією з незамінних атрибутів традиційного творчого декору в японській культурі: виготовлені зі стрічок та тканини, яку також у сьогоденні використовують для оздоблення одягу та інтер'єру.

Поняття «канзаші» або в більш правильній транскрипції «кандзаси» в сучасному світі має два значення. На своїй батьківщині воно означає «жіноча прикраса для волосся, яку носять із кімоно». У Європі – техніка рукоділля, заснована на складанні особливим способом шматочків тканини [3].

Досить різноманітний зміст техніки творчої праці «канзаші», спрямованість та рівень усвідомлення прикрас. Сучасні дослідники виділяють три основні техніки творчої праці «канзаші». Розглянемо їх детальніше [3].

1. На які інтереси, потреби та цінності спрямована творча праця. Цей критерій дозволяє виявити широту цінностей особистості, рівень її інтересів та уяви.

2. На якому рівні сприймаються особисті інтереси, цінності та потреби. Сприйняття відбувається, коли особистість самостійно займається технікою творчої праці «канзаші». Розвивається творча уява та емоційна стійкість. На цьому рівні необхідно володіти елементарними навичками творчої праці «канзаші» та на цьому рівні особистості, як правило, потрібна рішучість, уміння зосередженості.

3. Характер упевненості реалізується результатами особистої творчої праці «канзаші», тобто власними виробами. На цьому рівні розкривається реалізація особистості, можна спостерігати, коли людина починає навчати інших людей творчій праці «канзаші» або робить зауваження щодо певного декоративного аксесуару.

Узагальнивши досвід «університету третього віку» за кордоном та в Україні, було запропоновано ввести гурток творчої праці «канзаші», де слухачі «університету третього віку», розвивають творчу уяву, формують свою емоційну стійкість та навчилися таким технікам «канзаші»: округлі широкі пелюстки; округлі вузькі пелюстки; округлі подвійні та потрійні пелюстки; гострі широкі пелюстки; гострі вузькі пелюстки; гострі подвійні та потрійні пелюстки; широкі та вузькі листочки [3].

На основі цих технік можна виготовляти творчі вироби «канзаші», такі як: 1) прикраси для волосся (обручі, головні пов'язки, заколки, гребінці, віночки та банти); 2) аксесуари для гардеробу (брожки, кольє, пояси); 3) декор для оселі (топіарії, картини, рамочки для фотокарток, магніти для штор); 4) святкові подарунки (ялинки, сніжинки, листівки, різдвяні віночки, свічки, валентинки, букети, листівки, кошики з писанками, весільні атрибути тощо).

Отже, творча техніка «канзаші» – це процес фізичних, творчих, духовних і нервово-психічних сил людини, які забезпечуються певними культурно-дозвільними заходами, що здійснюються під час занять в освітньому центрі «Університет третього віку» та у вільний від роботи час [5].

Відповідно до мети та поставлених завдань, було проведено порівняльне дослідження з виявлення рівня креативності (творчості) пенсіонерів. Відповідно, було використано діагностику особистості креативності Є. Туніка [4].

Для дослідження було взято дві групи пенсіонерів загальною кількістю 40 осіб. Із них 20 осіб – слухачі «Університету третього віку» та 20 осіб – імовірно випадкової групи – пенсіонери, які не є слухачами «Університету третього віку».

Таблиця 1

Результати вимірювання креативності в пенсіонерів (у %)

Критерії	Слухачі «університету третього віку»	Імовірно випадкова група пенсіонерів
Допитливість	18,5	12
Уява	17,15	12,75
Складність	20,5	13,8
Схильність до ризику	18,15	13
Загальний бал	74,3	51,55

Порівнюючи результати двох груп, можемо бачити, що загальний бал креативності в слухачів університету третього віку на 22,75 % є вищим, ніж результати ймовірно випадкової групи пенсіонерів. Переважає в слухачів «університету третього віку» критерій «складність до ризику», який становить 20,5 % – це свідчить, що слухачі можуть відстоювати свої ідеї, не звертаючи увагу на інших, та люблять вивчати нові речі або ідеї, не залежно від чужої думки. А в «імовірно випадковій групі» пенсіонерів показник 13,8 % становить «складність», що є найбільш високим балом із загального дослідження.

Висновки зі вказаного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. У роботі було досягнуто основних аспектів поставленої мети, з'ясовано умови підтримки творчої активності – використання творчої праці, а саме техніки «канзаші» в умовах діяльності «університету третього віку» в процесі роботи з такою віковою категорією, як пенсіонери. Мети дослідження було досягнуто через реалізацію поставлених завдань. Зокрема, було зроблено низку висновків.

Проаналізувавши основні поняття, було визначено, що «університет третього віку» – це добровільна організація, яка не одержує фінансування, працює на волонтерських засадах. Метою роботи є: підвищення освітнього рівня пенсіонерів та підтримка їхньої соціальної активності.

Проаналізувавши результати дослідження, було визначено, що загальний бал креативності у слухачів «університету третього віку» на 22,75 % є вищим, ніж результати ймовірно випадкової групи пенсіонерів.

Підтримувати соціальну активність пенсіонерів можливо засобами творчої праці, наприклад, в умовах «університету третього віку», із цією метою було використано техніку «канзаші».

Отже, з усього вищевказаного видно, що порушена проблема, яка полягає в підвищенні соціальної активності людей похилого віку, є досить актуальною, але цілком такою, яку можливо вирішувати. Саме це завдання й виконують сьогодні новостворені «університети третього віку».

ЛІТЕРАТУРА

1. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота. – М. : Нова Школа, 2005. – С. 48.
2. Іванова І. Б., Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика : [навч. посіб.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – С. 37–54.
3. Техніка канзаші – види канзаші [Електронний ресурс]: <http://3ladies.su/dom/hobby/kanzashi-svoimi-rukami.html>.
4. Козляковський П. А. Загальна психологія [текст]. – Режим доступу : підручник для вузів / П. А. Козляковський. – 3-тє вид., доп. і переробл. – Миколаїв : Видавництво «Дизайн і поліграфія», 2005. – 467 с.
5. Осипов Г. В. Издательская группа ИНФА – Норма, 2000. – С. 299.
6. Повелків Р. В. Вікова психологія / Р. В. Повелків. – Нар. Календар. 2011. – С. 418–421.
7. Погребна Л. Психологічні особливості життя людей похилого віку / Л. Погребна // Психологія. – 2011. – № 2(60). – С. 56–60.
8. Семигіна Т. В. Соціальна робота / Т. В. Семигіна, І. І. Мигович, І. М. Грига. – К., 2010. – С. 76–82.
9. Сивак А. Весник пенсіонерного фонду України / А. Сивак // Соціологія. 2012. – № 1. – С. 32–38.
10. Словник психолога – практика / Упоряд. С. Ю. Гологін. – 2-е. изд., перераб. и доп. – Мн., 2011. – С. 43–47.

Клименюк Н. В., Пащикова И. И., Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского, г. Николаев, Украина

ТВОРЧЕСТВО КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ПЕНСИОНЕРОВ В УСЛОВИЯХ «УНИВЕРСИТЕТА ТРЕТЬЕГО ВОЗРАСТА» В ПРОЦЕССЕ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены и проанализированы средства поддержки социальной активности пенсионеров в условиях образовательного центра «университет третьего возраста». Предложены основные виды и техники для оптимизации этого процесса.

Ключевые слова: творческая активность; социальная активность; пенсионеры; «университет третьего возраста»; процесс неформального образования.

Klymenyuk N. V., Pashkova I. I., Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlinskiy, Mykolaiv, Ukraine

CREATIVITY AS MEANS OF INCREASE OF SOCIAL ACTIVITY OF PENSIONERS IN CONDITIONS OF «UNIVERSITY OF THE THIRD AGE» IN THE PROCESS INFORMAL EDUCATION

The article analyses and discusses means to support the social activity of seniors in terms of educational center University of the third age. The main types of equipment to effectiveness this process.

Keywords: creative activist; social activist; pensioners; «University of the third age»; process of education.

Рецензенти: д-р наук з держ. упр., професор Г. В. Коваль;
д-р пед. наук, професор М. М. Букач

© Клименюк Н. В., Пашкова И. И., 2016

Дата надходження статті до редколегії 19.01.2016